

Lainsäädäntö kehitysvammaisten henkilöiden palveluissa

Satu Syrjälä
Sosiaalihuollon ylitarkastaja
Itä-Suomen aluehallintovirasto

Mikkeli 13.01.2016

Lainsäädäntö palvelujen turvaajana

- lähtökohtana uusi sosiaalihuoltolaki
- osa palveluista perustuu edelleen erityislainsäädäntöön (vammaispalvelulaki, kehitysvammalaki)
- tärkeää muistaa myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (sisältyy osittain uuteen sosiaalihuoltolakiin)
- sekä hallintolain menettelysäädökset
- palvelujen järjestämisen tarkoituksena turvata perusoikeudet myös niille, jotka eivät itse pysty oikeuksistaan huolehtimaan.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

- Sovellettu 1.4.2015 lähtien
- Osa säädöksistä sovelletaan vielä vanhan sosiaalihuoltolain mukaisesti (valvonta ym.)
- **Päivän aiheen kannalta tärkeää:**
- Palveluilla tulee vastata asiakkaan tarpeisiin
- Velvoite tehdä monialaista yhteistyötä
- Kehitysvammalaki edelleen voimassa – erityishuollolla oma merkityksensä, jonka tarkoitus säilyä, vaikka lainsäädäntö ja palvelujen organisointi muuttuu
- Tavoitteena sosiaali- ja terveydenhuollon ym. palvelujen saumaton ja ehjä kokonaisuus

1 § Lain tarkoitus (STM, Lotta H.-A.)

- 1) edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta;
- 2) vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta;
- 3) turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet;
- 4) edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa;
- 5) parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä 1—4 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

2 § Soveltamisala

- Tätä lakia sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.
- Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut.
- Jos henkilöllä on **muun lain nojalla** oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka **parhaiten toteuttavat asiakkaan etua** siten kuin 4 ja 5 :ssä säädetään.
- = asiakkaan etu, lapsen etu, **erityistä tukea tarvitsevat**

- **Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 2 §**
- Yksityisten sosiaalipalvelujen toteuttamisesta on lisäksi voimassa, mitä asiakaslaissa ja muutoin sosiaalipalveluista säädetään.
- ”Tarkoitus turvata yhdenmukainen laatu”

4 § Asiakkaan etu

- **Asiakkaan etua arvioitaessa** on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut **parhaiten turvaavat**:
- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden **oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen**;
- 4) **mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen** omissa asioissaan;

4 § Asiakkaan etu jatkuu

- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.
- **Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.**

5 § Lapsen etu. Huomioitava, miten eri toimenpiteet ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon;
- 3) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 4) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.
- **Huom! Myös vammaisen lapsen kohdalla**

Miten sosiaalihuoltolaki edistää hyvinvointia?

- Helposti saatavilla oleva ja yhteistyössä järjestetty **ohjaus ja neuvonta (6)**
- **Rakenteellisen sosiaalityön (7)** merkitys ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvien asioiden huomioon ottamiseksi kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa
- **Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (8-9)**
- Asiakkaiden tarpeiden ja toivomusten huomioon ottaminen toimintaa ja palveluja kehitettäessä

8 § Erityistä tukea tarvitsevien hyvinvoinnin edistäminen

- Kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.
- Erityisestä tuesta vastaavien viranomaisten on välitettävä tietoa asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin ja toivomuksiin.

Tehokas asiakasprosessi

- nopeuttaa asiakkaan ohjautumista tarvittaviin palveluihin ja lyhentää asiakkuuksien kestoja
- asiakasprosessia koskevia säännöksiä ovat ohjaus ja neuvonta
- palveluntarpeesta ilmoittaminen
- palveluntarpeen arviointi: tilapäinen, määräaikainen tai pitkäaikainen tuentarve
- **omatyöntekijä**
- **monialainen yhteistyö**
- **asiakassuunnitelma**
- **läheisverkoston kartoittaminen**
- **ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta**

Ohjaus ja neuvonta keskeiseen rooliin

- Kunnan asukkaiden **saatavissa on oltava** sosiaalihuollon ohjausta ja neuvontaa
- **Neuvontaa ja ohjausta järjestetään tarvittaessa yhteistyössä terveydenhuollon kanssa**
- **Kotikäynnit** voivat olla osa ohjausta ja neuvontaa ja niiden kautta voidaan kertoa kunnassa olevista palveluista
- *Tiedot siitä, minkälaisia palveluja on mahdollista saada ja miten hakea, on julkaistava helposti saavutettavalla ja ymmärrettävällä tavalla. **Palveluja järjestetään muiden peruspalvelujen yhteydessä.***

Erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat

- Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan henkilöä, jolla on **erityisiä vaikeuksia hakea ja saada** tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja.
- Syynä voi olla **kognitiivinen tai psyykkinen vamma tai sairaus**, päihteiden ongelmakäyttö, **usean yhtäaikaisen** tuen tarve tai muu vastaava syy. Muu vastaava syy voi olla esimerkiksi puutteellinen kielitaito yhdistettynä traumaattisiin kokemuksiin.
- Korkeaan ikään liittyvä tuen tarve ei yksinään ole peruste sosiaalihuoltolain mukaisen erityisen tuen saamiseen. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta säädetään vanhuspalvelulaissa.

SHL:n mukainen erityinen tuki

- Säännöksillä, jotka koskevat erityistä tukea tarvitsevia asiakkaita on **tarkoitus turvata se, että kaikkein vaikeimmassa asemassa** olevat henkilöt saavat tarvitsemansa avun ja tuen.
- Sosiaalihuoltolain mukaan erityistä tukea tarvitsevat henkilöt on otettava huomioon mm. annettaessa ohjausta ja neuvontaa, **hyvinvoinnin seuraamisessa** ja edistämisessä sekä **palvelutarpeen arviointia tehtäessä ja omatyöntekijää valittaessa**.
- Laki sisältää myös erityisen säännöksen hoidon ja huolenpidon turvaavista **päätöksistä** ja osa palveluista on tarkoitettu erityisen tuen tarpeessa oleville asiakkaille.

Yhteydenotto tuen tarpeen arvioimiseksi

- Jos ihminen tarvitsee sosiaalihuoltoa, hänet **on ohjattava hakemaan** palveluja tai otettava yhteys sosiaalihuoltoon; tarvitaan suostumus.
  - Jos suostumusta ei saada, **yhteys sosiaalihuoltoon on kuitenkin otettava, kun henkilö on kykenemätön vastaamaan omasta terveydestään ja turvallisuudestaan**, tai
  - kyse on lapsen edusta
- **Ohjaus- ja yhteydenottovelvollisuus:** mm. terveydenhuollon ammattihenkilöt, sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, poliisin, Kelan, työ- ja elinkeinoviranomaisen, ulosottoviranomaisen ja Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevat.

Palvelutarpeen arvio **asiakkuuden alussa** (36 §)

- Palvelutarpeen arvio on tehtävä viimeistään 7. arkipäivänä yhteydenotosta, jos henkilö on yli 75 -vuotias
  - saa vammaisetuuksista annetun lain mukaista ylintä hoitotukea tai
  - on erityistä tukea tarvitseva lapsi.
- Muussa tapauksessa arviointi aloitettava **viipymättä**, saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä
  - Kiireellisen avun tarve on selvitettävä välittömästi, kun tieto avuntarpeesta tulee
  - Tehdään elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa **yhteistyössä** asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaistensa, läheistensä ja muiden toimijoiden kanssa

Palvelutarpeen arvioinnin sisältö:

- Palvelutarpeen arvio tehdään kirjallisesti ja sen tulee sisältää yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen ja tuen tarpeesta (tilapäinen, toistuva vai pitkäaikainen)
- sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä
- asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan sekä
- asiakkaan ja työntekijän arvion omatyöntekijän tarpeesta
- **Palvelutarpeen arvioinnissa on käytettävä riittävästi asiantuntemusta ja osaamista → laki velvoittaa osallistumaan työntekijän pyynnöstä**

Erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijä

- Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan omatyöntekijän tai omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalityöntekijä.
- Asiakastyötä tekevä sosiaalityöntekijä voi olla esimerkiksi omatyöntekijän asiakastyötä tekevä esimies, työpari tai saman tiimin jäsen.

Omatyöntekijän tehtävät (42§)

- Omatyöntekijän rooli vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaisesti.
- Vähän palveluja tarvitsevalle asiakkaalle voi riittää tieto siitä, kehen kunnan työntekijään hän voi tarvittaessa olla yhteydessä.
- Useita palveluja tarvitseva **henkilö (esim. nuori)** voi puolestaan tarvita omatyöntekijää, joka **aktiivisesti seuraa tavoitteiden toteutumista ja tarvittaessa saattaa henkilön palveluihin.**

Monialainen yhteistyö

- Jos asiakas tarvitsee muita kuin sosiaalipalveluja, asiakkaan suostumuksella **otettava yhteys muihin toimijoihin** (40)
- Muilla toimijoilla **velvollisuus pyynnöstä osallistua** palvelutarpeen arviointiin ja suunnitelman tekemiseen (41)
- Työntekijä on tarpeen mukaan **yhteydessä eri asiantuntijoihin** ja henkilön omaisiin ja läheisiin
- Toiminta asiakkaan suostumuksella, ilman suostumusta toimiminen on poikkeus ja edellyttää **laissa säädettyjä perusteita**

Asiakassuunnitelmaan tavoitteet ja keinot

- Palvelutarpeen arviointi asiakassuunnitelman pohjana
- Pääsääntöisesti suunnitelman laatii omatyöntekijä
- Asiakassuunnitelmassa on mm. arvio **asiakkaan terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömistä palveluista**
- tavoitteet ja asiakkaan vahvuudet
- arvio asiakkuuden kestosta
- **tiedot ja vastuunjako eri alojen yhteistyötahojen kesken**
- tieto siitä, kuinka usein asiakas tapaa omaa työntekijää
- toteutumisen seuranta ja arviointia koskevat tiedot

Läheisverkoston kartoittaminen

- Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä voidaan selvittää, miten asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen.
- Omaisiin ollaan yhteydessä pääsääntöisesti vain asiakkaan suostumuksella, eikä laissa velvoiteta omaisia auttamaan.
- **Omaisia kuullaan ilman asiakkaan suostumusta vain JOS tietoa tarvitaan lapsen edun vuoksi tai**
- **tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi silloin, kun asiakas ei kykene vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan**

Sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpano 45 §

- Asiakkaalla on oikeus saada **kirjallinen päätös** sosiaalipalvelujen järjestämisestä.
- Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.
- Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä **ilman aiheetonta viivytystä** sen jälkeen kun asia on tullut vireille.

Sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpano 45 §

- Päätös on **toimeenpantava** kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa **ilman aiheetonta viivytystä**.
- Päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireille tulosta.
- Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Sosiaalipalveluilla vastataan **asiakkaan tuen tarpeisiin**

- Laissa määritellään palvelut, joita järjestetään tuen tarpeisiin vastaamiseksi
- Palvelukokonaisuus asiakkaan tarpeiden mukaan
- Asiakkaan etu on huomioitava kaikessa päätöksenteossa
- Kunnilla on mahdollisuus **luoda ja kehittää** myös muita tarpeisiin vastaavia, hyvinvointia edistäviä sosiaalipalveluja

Tuen tarpeet sosiaalipalvelujen taustalla

Sosiaalipalveluja järjestetään tuen tarpeen pohjalta

- Jokapäiväisen elämän tuki
- Asumisen tuki
- Taloudellisen tuen tarve
- Äkillinen kriisitilanne
- Lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä kaltoinkohtelusta aiheutuva tuen tarve
- Sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden lisääminen jatkuu...

...jatkuu (tuen tarpeet)

- Lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen
- Päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta **tai muusta vammasta, sairaudesta** tai ikääntymisestä **aiheutuva tuen tarve**
- **Muuhun toimintakykyyn liittyvä tuen tarve**
- Tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukeminen

Apua ja tukea asunnon tai **asumisen** järjestämiseen

- Tarkoitettu **erityisestä syystä** apua tai tukea tarvitseville
- Kotiin annettavat palvelut ovat ensisijaisia muuttamista edellyttäviin palveluihin nähden
- Asumispalvelujen luokittelut:
- **Tilapäisasuminen** lyhytaikaiseen, kiireelliseen avun tarpeeseen
- **Tuettu asuminen** itsenäisen asumisen tueksi tai siirtymävaiheen mahdollistamiseen
- **Palveluasuminen** yhdistää soveltuvan (palvelu-) asunnon ja tuen
- **Tehostettu palveluasuminen** ympärivuorokautista tukea ja apua tarvitseville

Asumispalvelut jatkuu

- Palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, ateria-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.
- Tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti.
- Asumispalveluja toteutettaessa on huolehdittava siitä, että henkilön yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja **hän saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut**

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

- Terveydenhuoltolain mukaista hoitotakuuta koskevia säännöksiä on sovellettava terveydenhuollossa, vaikka terveydenhuoltoa toteutettaisiin sosiaalihuollon yksikössä tai sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa. Tätä koskeva selventävä säännös tulee sekä sosiaalihuoltolakiin että terveydenhuoltolakiin. Säännökset koskevat esimerkiksi päihdetyötä.
- **Kaikissa tilanteissa on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten turvaavat tuen tarpeita vastaavat palvelut tai lääketieteellisen tarpeen mukaisen hoidon.**

TEOS-työryhmä

- Esittää uutta erityislakia, joka korvaisi lain kuntouttavasta työtoiminnasta
  - sosiaalihuoltolain mukaisen vammaisten työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan (SHL 27 d ja e),
  - kehitysvammaisten työtoiminnan ja työhönvalmennuksen (laki kehitysvammaisten erityishuollosta) sekä
  - osittain vaikeavammaisten päivätoiminnan (vammaispalvelulaki ja laki kehitysvammaisten erityishuollosta)
- Laki sisältäisi sekä tuen työelämään menemiseen että muuhun osallisuuteen, jos työllistyminen avoimilla työmarkkinoilla ei ole mahdollista
  - Lausuntokierros päättyi 6.2.2015
  - STM:n Raportteja ja muistioita 2014:32 (STM:n verkkosivut)

Asiakkaan oikeusturva paranee

- Asiakas saa vaatia oikaisua sosiaalihuollon palveluista tehtävään päätökseen **30 päivän ajan entisen 14 päivän sijasta**
- Asiakas **saa valittaa** sosiaalihuoltoa koskevista palveluista Korkeimpaan hallinto-oikeuteen valitusluvan kautta (aikaisemmin valituskielto)
- **Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen niistä sosiaalipalveluista, joilla turvataan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun asiakkaan välttämätön huolenpito, toimeentulo sekä terveys ja kehitys**
(Muutos voimaan 1.1.2016)

Vammaispalvelut ja SHL

- **Vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki on tarkoitus yhdistää** uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi eri vamma ryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi
- **Valmistelu lykkääntynyt – jatkotyön tarkoitus siirtyä seuraavalle hallitukselle**

Lain valmistelun tavoitteita

- Palvelujen on yhdessä **muun lain nojalla** järjestettävien palvelujen kanssa muodostettava avun tarpeisiin vastaamisen kannalta **eheä, jatkuva ja tarpeen mukainen kokonaisuus.**
- vammaispalveluja koskevaa erityislakia sovelletaan, jos henkilö tarvitsee **pitkäaikaisen** vamman tai sairauden aiheuttaman **toimintarajoitteen vuoksi välttämättä ja toistuvasti apua** tai tukea suoriutuakseen tavanomaisen elämän toiminnoista
- palvelujen järjestäminen **ei perustu diagnoosiin** eikä vamman laatuun tai avun tarpeen määrään, vaan lähtee tilanteesta, jossa henkilö ei ilman apua suoriudu = **apu on välttämätöntä suhteessa lain tarkoitukseen**

Kiitos!

Satu Syrjälä
Itä-Suomen aluehallintovirasto
295 501 6944, satu.syrjala@avi.fi
www.avi.fi